

ספרות עברית וכללית

לבתי ספר דתיים
יחידת לימוד בסיסית

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעה וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.
פרק ראשון	—	סיפור (סיפור חסידי וסיפור קצר)	—	(33×1)	—	33 נקודות
פרק שני	—	נובלות של עגנון וקריאה מונחית	—	(33×1)	—	33 נקודות
פרק שלישי	—	שירה (פיוט ושירת ימי הביניים,				
		השירה העברית במאה ה-20)	—	(17×2)	—	34 נקודות
		סה"כ	—			100 נקודות
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: רשימה מודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.
- ד. הוראות מיוחדות: (1) חובה לצרף למחברת הבחינה את הרשימה המודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.
- (2) אין לחזור ולהדגים בתשובות שונות על פי אותה יצירה.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב ב**טיוטה** (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

/המשך מעבר לדף/

ה ש א ל ו ת

פרק ראשון – סיפורת (סיפור חסידי וסיפור קצר) (33 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 1-3.

סיפור חסידי

"האוצר תחת הגשר"

1. לפניך שתי גרסאות של הסיפור החסידי "האוצר תחת הגשר": גרסת ברסלב וגרסת פשיסחא. קרא אותן, וענה על השאלה שאחריהן.

גרסת ברסלב:

ר' נחמן מברסלב, סיפורים נפלאים, ירושלים תרצ"ה, עמ' ס'.
מעשה שסיפר מהאוצר תחת הגשר: פעם אחת חלם איש אחד מאיזה עיר, שבוינה תחת הגשר יש אוצר. על כן נסע לשם ועמד אצל הגשר וחיפש עצות איך לעשות, כי ביום אינו יכול מחמת האנשים. עבר שם איש חיל ואמר לו: "מה אתה עומד וחושב?" חשב בדעתו שטוב שיאמר לו, כדי שהוא יסייעו ויתחלקו. סיפר לו כל העניין. ענה ואמר לו: "איי יהודי שוטה, מסתכל על חלום, אלא מה, גם אני חלמתי שכאן וכאן אוצר זה וזה (והזכיר העיר של האיש ושמו של האיש הזה) במחסן יש אוצר. האם אסע לפלוני?" ונסע האיש לביתו וחיפש במחסן שלו, ומצא האוצר. ואמר אחר כך: "כעת אני כבר יודע. האוצר נמצא אצלי, אך לדעת על זה האוצר מוכרחים לנסוע לווינה". כך בעניין עבודת השם. האוצר הוא אצל כל אחד בעצמו. רק לידע מן האוצר מוכרח ליסע אל הצדיק.

גרסת ר' שמחה בונים מפשיסחא:

ישראל ברגר, שמחת ישראל, פיעטרקוב 1910, עמ' מ"ז.
היה מרגלא בפומיה [דבר זה היה רגיל בפיו של] הרב הקדוש ר' חנוך העניך מאלכסנדר ז"ל, לומר בשם רבו, הרב הקדוש הרבי ר' שמחה בונים ז"ל, שאמר אשר כל אברך בנוסעו פעם הראשון אל הצדיק, ולהסתופף בצל החסידים, צריך לידע המעשה מרבי אייזיק ר' יעקעליס [ר' יצחק בן יעקב] מקרקוב, שבנה את בית הכנסת בקרקוב הנקרא בית הכנסת של ר' אייזיק ר' יעקעליס, וזהו: כי הר' אייזיק ר' יעקעליס חלם כמה פעמים שייסע לפראג, ושם סמוך לחצר המלך תחת הגשר יחפור בארץ וימצא אוצר גדול ויתעשר. הוא נסע לפראג ובבואו שמה הלך אל הגשר אשר אצל חצר המלך, אבל שם עמדו אנשי חיל ההולכים על המשמר לילה כיום, והיה ירא לחפור בארץ ולחפש במטמונים. אבל מרוב צערו כי עמל כל כך בדרך רחוקה ועתה ישוב לביתו בחוסר כול, היה הולך כל היום סמוך לגשר אנה ואנה,

תפוס במחשבותיו, וכשחשכה הלך אל האכסניה לנחת. וביום השני וכן ביום השלישי שוב בא בבוקר בבוקר אל המקום הזה, וטייל שם כל היום, ולפנות ערב הלך לאכסניה. השר העומד שם בראש אנשי חיל שומרי ראש המלך, בראותו יום-יום כי איש יהודי הולך שחות ותוארו כעני המעוטף בצער ויגון, סובב סובב אצל הגשר כל הימים, קראו אליו ושאלו בדברים רכים: "מה אתה מחפש ועל מי אתה ממתין זה כמה ימים במקום הזה?" סיפר לו כל העניין כי כמה לילות רצופים חלם כי כאן טמון אוצר גדול, ולמטרה זאת בא לפראג ברוב עמל וטורח. אז פתח השר את פיו שחוק ואמר לו: "האם היה כדאי שתסע דרך רחוקה כל כך על ידי חלום, מי זה אשר יאמין לחלומות?! הלוא גם אני בחלומי אמרו לי שאסע לעיר קרקוב ושם נמצא אחד הנקרא בשמו אייזיק ר' יעקעליס, ואם אחפור שם בבית היהודי אייזיק ר' יעקעליס תחת התנור והכיריים אז אמצא אוצר גדול. אבל הכי אתן אמון לחלומות אשר שווא ידברו, ולנסוע בשביל זה לקרקוב?! ואתה עשית שטות כזו לבוא לכאן". ויהי כשמוע רבי אייזיק ר' יעקעליס דברי השר הבין כי עיקר ביאתו לכאן היה למען ישמע דברים אלו ושידע כי האוצר נמצא לא כאן רק בביתו, וכי עליו לחפור ולבקש במטמונים בביתו ושם ימצא האוצר. חזר ונסע לביתו וחיפש ומצא בביתו תחת התנור והכיריים את האוצר ונתעשר, ובנה בהוננו את בית הכנסת הנודע בשם בית הכנסת של ר' אייזיק ר' יעקעליס.

כן הדבר כל אברך צריך לידע כי על ידי בואו אל הצדיק והרבי, נתוודע לו שהאוצר אין לו לחפש אצל הרבי אלא רק בביתו. ויהי בנוסעו לביתו שם יחפש ויחפור עד מקום שידו מגעת, ויגעת ומצאת תאמין כי קרוב אליך הדבר בפוך ובלבבך לעשותו, אצלו ממש והבן.

בכל אחת מהגרסאות מקום מציאת האוצר הוא אחר.

ציין את מקום מציאת האוצר לפי כל גרסה.

הסבר מה מקום זה מסמל, ומהי תרומתו להבנת המסר של כל גרסה.

סיפור קצר

2. "המפתח" / יצחק בשביס-זינגר

בסיפור "המפתח" המספר אומר: "המפתח השבור פתח דלת במוחה שננעלה מאז מותו של סם".

א. הסבר מה היה נעול בעולמה של בסי.

בסס את דבריו על שלוש דוגמאות מן הסיפור.

(20 נקודות)

ב. הסבר מה מסמלת "פתיחת הדלת" במוחה של בסי, וכיצד היא באה

לידי ביטוי בסיפור.

בסס את דבריו על שתי דוגמאות.

(13 נקודות)

3. "המפתח" / יצחק בשביס-זינגר, וסיפור קצר נוסף

לרשותו של היוצר עומדים אמצעים שונים לאפיין דמות בסיפור: המראה החיצוני שלה, התנהגותה, מחשבותיה, שאיפותיה, יחסיה עם הזולת ותיאורי הסביבה שבה היא פועלת. הסבר מה אפשר ללמוד משני מאפיינים מהרשימה שלעיל על בסי, הדמות המרכזית בסיפור "המפתח", ועל דמות מרכזית נוספת מסיפור קצר אחר שלמדת (לכל דמות – שני מאפיינים).

פרק שני – נובלות של עגנון וקריאה מונחית (33 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 4-7.

נובלות של עגנון

4. "תהילה"

א. קרא את הקטע שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.
עם שאני עומד בדחקתי ממקומי על ידי שוטר משוטרי המנדט שדחק במגלב בידו. מה הרגיו לבו של זה שכל כך היה זועם? חולנית אחת זקנה הביאה עמה שרפרף לישב עליו. קפץ השוטר ובעט בשרפרף והפיל את הזקנה ונטל את השרפרף, לפי שעברה על החוק, שחקקו חוקקי המנדט, שאסור למתפלל שיביא ספסל לכותל. ראו המתפללים ושתקו. שהרי מי יכול לדין עם שתקיף ממנו. באה אותה הזקנה שהכרתי והביטה בו. השפיל השוטר עיניו והחזיר את השרפרף. קרבתי אצלה ואמרתי לה, יפה כוח עיניך מכל הבטחותיה של אנגליה [...] את זקנתי נתת עיניך באותו רשע וביטלת את כל מזימותיו הרעות. ענתה ואמרה לי, אל תאמר כן, גוי טוב הוא, שראה בצערי והחזיר לאותה ענייה את שרפרפה.

הצג שתי תכונות של תהילה הבאות לידי ביטוי בקטע זה. (10 נקודות)

ב. הבא מן הנובלה שתי דוגמאות נוספות המלמדות על אופייה של תהילה, והסבר אותן. (15 נקודות)

ג. ביצירות רבות נשם הדמות הוא אחד האמצעים לאפיונה. הסבר כיצד השם "תהילה" מאפיין את הדמות המרכזית בנובלה. (8 נקודות)

5. "והיה העקוב למישור"

הימצאותו של מנשה חיים ביריד היא חלק מתהליך ההידרדרות שלו בתחומי חיים שונים.

א. הסבר והדגם כיצד ההידרדרות של מנשה חיים באה לידי ביטוי ביריד. (15 נקודות)

ב. הבא מן הנובלה שתי דוגמאות נוספות להידרדרותו של מנשה חיים, והסבר במה הן מבטאות הידרדרות. (18 נקודות)

קריאה מונחית

6. יצירות רבות עוסקות בהפרה של מוסכמות חברתיות או בפגיעה בערכי המוסר.
- א. הסבר אילו מוסכמות חברתיות הופרו אן אילו ערכי מוסר נפגעו בספר קריאה מונחית שלמדת. (11 נקודות)
- ב. הסבר את הגורם (או הגורמים) להפרת המוסכמות החברתיות או לפגיעה בערכי המוסר. (11 נקודות)
- ג. האם הדמות שהפרה מוסכמות חברתיות או פגעה בערכי המוסר שילמה מחיר על התנהגותה? נמק והדגם את דבריך. (11 נקודות)
7. לעתים הדמות המרכזית ביצירה מתפכחת מטעויותיה, ולעתים היצירה עוסקת בהחמצה בחייה של הדמות.
- א. מהי ההתפכחות או ההחמצה המתוארת בספר קריאה מונחית שלמדת? (12 נקודות)
- ב. באיזה שלב בעלילה הדמות המרכזית מתפכחת או מגלה את ההחמצה, וכיצד ההתפכחות או גילוי ההחמצה משפיעים על התפתחות העלילה? הסבר את דבריך. (21 נקודות)

פרק שלישי – שירה (פיוט ושירת ימי הביניים, השירה העברית במאה ה-20)

(34 נקודות)

שים לב! בפרק זה (שאלות 8-13) עליך לענות על שתי שאלות:
על שאלה אחת מהפיוט ומשירת ימי הביניים, ועל שאלה אחת מהשירה העברית במאה ה-20.
(לכל שאלה – 17 נקודות; סה"כ – 34 נקודות)

פיוט ושירת ימי הביניים

ענה על אחת מהשאלות 8-10.

8. קרא את הפיוט שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

דרור יקרא / דונש בן לברט

אֱלֹהִים, תֵּן בְּמַדְבַּר הָרַ	דְּרוֹר יִקְרָא לְבֵן וּלְבֵת
הַדָּס שְׁטָה בְּרוֹשׁ תִּדְהָר	וַיִּנְצְרָכֶם כְּמוֹ בֵּת.
וְלִמְזֹהִיר וְלִנְזֹהֶר	נָעִים שְׁמָכֶם וְלֹא יִשְׁבֹּת,
שְׁלוֹמִים תֵּן כְּמִי נִהָר.	שְׁבוּ נוֹחוּ בְיוֹם שְׁבֹת!
הִדַּף קָמִי, אֵל קִנְא,	דִּרְשׁ נָוִי וְאוֹלָמִי
בְּמוֹג לֵבָב וּבְמִגָּה,	וְאוֹת יֵשַׁע עֲשֵׂה עָמִי,
וְנִרְחִיב פֶּה, גְּמִלָּא נָא	נִטַּע שׁוֹרֵק בְּתוֹךְ כְּרָמִי –
לְשׁוֹנִי לֵךְ רָנָה.	שְׁעָה שׁוֹעֶת בְּגִי עָמִי.
דַּעַח חֲכָמָה לְנִפְשֶׁךְ	דִּלְךָ פּוֹרָה בְּתוֹךְ בָּצָרָה
וְהִיא כְּתֹר לְרֹאשֶׁךְ	וְגַם בְּבֵל אֲשֶׁר גְּבָרָה.
נִצֵּר מִצְנוֹת קְדוֹשֶׁךְ	נִתֵּן צָרִי בְּאֶף עֲבָרָה,
שְׁמֹר שְׁבֹת קְדֹשֶׁךְ!	שְׁמַע קוֹלִי בְיוֹם אֶקְרָא.

א. פֶּרַשׁ את הבית הראשון ואת הבית האחרון בפיוט, והסבר את הנושא המשותף להם.

(12 נקודות)

ב. הסבר את הקשר בין הנושא שכתבת עליו בסעיף א ובין נושא מרכזי נוסף בפיוט.

(5 נקודות)

9. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

ראה שמש / ר' שלמה אבן גבירול

**רֵאָה שֶׁמֶשׁ לַעֲת עָרַב אֲדָמָה / כָּאֱלוֹ לְבִשָּׁה תוֹלַע לְמַכְסָּה,
תִּפְשֹׁט פָּאֲתַי צָפוֹן וְיָמִין / וְרוּחַ יָם בְּאַרְגָּמָן תִּכְסֶּה,
וְאַרְץ – עֲזוּבָה אוֹתָהּ עֲרָמָה / בְּצֵל הַלֵּילָה תִּלֵּין וְתַחֲסֶה,
וְהַשֶּׁחַק אֲזִי קָדֵר, כָּאֱלוֹ / בְּשֶׁק עַל מוֹת יְקוֹתִיאל מְכֶסֶה.**

א. השיר "ראה שמש" הוא שיר מתהפך.

הסבר מהו שיר מתהפך. בסס את תשובתך על השיר "ראה שמש". (7 נקודות)

ב. הבא מן השיר שני רמזים מטרימים ל"התהפכות" בבית האחרון בשיר, והסבר כיצד הם רומזים עליה. (10 נקודות)

10. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

שְׁנָה בְּחִיק יְלָדוֹת / ר' שלמה אבן גבירול

**שְׁנָה בְּחִיק יְלָדוֹת, לְמָתִי תִשְׁכְּבִי! / דְּעִי כִּי נְעוּרִים כְּנַעֲרַת נִנְעָרוּ!
הִלְעַד יָמִי הַשְּׁחָרוֹת? קוּמִי צְאִי, / רְאִי מְלֶאכִי שִׁיבָה בְּמוֹסָר שְׁחָרוֹ,
וְהַתְנַעֲרִי מִן הַזָּמָן, כְּצַפְרִים / אֲשֶׁר מְרִסִּסִּי לֵילָה יִתְנַעֲרוּ.
דְּאִי כְּדָרוֹר לְמִצָּא דְרֹר מִמַּעַלָּךְ / וּמִתּוֹלְדוֹת יָמִים כִּימִים יִסְעָרוּ.
הִי אַחֲרֵי מְלֶכְךָ מְרֻדָּפָה, בְּסוּד / נִשְׁמוֹת אֲשֶׁר אֵל טוֹב יִי נִהְרוּ!**

א. הצג והסבר את שתי השאלות בשני הבתים הפותחים את השיר. (7 נקודות)

ב. הבא משלושת הבתים האחרונים שני דימויים, והסבר כיצד המשורר מעצב באמצעותם את דרך ההתמודדות עם השאלות שהצגת בסעיף א. (10 נקודות)

שירה עברית במאה ה-20

ענה על אחת מהשאלות 11-13.

11. אדם מול בוראו

קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

א' / זלדה

אָנִי דּוֹרְכֶת עַל הָאֲדָמָה
כְּמוֹ עַל גּוֹף חֵי
כְּאוֹתָם פְּלִיטֵי אֲנִיָּה
שֶׁצֶמְדוּ עַל גִּבּוֹ שֶׁל לוֹיִתָן
כִּי טָעוּ בְּמִרְאָה הָעֵינִים.

אָנִי דּוֹרְכֶת עַל הָעֶפֶר
שֶׁתַּחֲתִיו מְדַבְּרִים הַמִּים
מְדַבְּרִים שְׂרָשִׁים
מְדַבְּרוֹת מְתָכוֹת
קוֹל הַמוֹנֵם מַחְרִישׁ אֶת אֲזֹנֵי
מְסַחֵר אֶת לְבִי
גַם הָאוֹיר מְתַנוּעֵעַ וְשָׁר
וּבְגָבֵיהֶם מְתַפּוֹצְצִים עוֹלָמוֹת.

רַק הַמַּחֲשָׁבָה עַל אֱלֹהִים
הִיא אִי בְּמַעֲרַבְלֵת.

א. מהי התחושה של הדוברת בשיר? הסבר כיצד היא מתמודדת עם תחושה זו.

(7 נקודות)

ב. הבא מן השיר שני אמצעים אמנותיים, והסבר במה הם תורמים לעיצוב התחושה של

הדוברת. (10 נקודות)

12. במשפחה

קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

פְּרֻכָּת / אמנון שמוש

אָמִי אָהֲבָה אֶת יָפִי	אָבִי הוֹתִיר לִי
הַמְּלִים	אֶחָדָיו –
שֶׁחֲבָרוּ לָהֶן יַחַדָּיו	לֹא בָּסָף
אָבִי אָהֲבָה אֶת	לֹא זָהָב
הָאוֹתִיּוֹת	בָּקָה
שֶׁיֵּצְאוּ מִתַּחַת יָדָיו	רֹאשׁוֹ שֶׁל חוּט
	וְנִחִילִי
מְלִים שֶׁל אָמִי	אוֹתִיּוֹת
חוּט שֶׁל חֵן חוּט	
שֶׁל חֶסֶד	יֵהָא לוֹ שִׁירִי
מְשׁוּדָה הִיָּה עֲלֵיהֶן	זֶה
כּוֹרֶכֶן לְמִנְגִּינָה	פְּרֻכָּת מַעֲט
מִכְנָסֶת	תְּלוּיָה
	לְתַלְפִּיּוֹת
אוֹתִיּוֹת שֶׁל אָבִי	
סְמָלִים שֶׁאֲהָבָה	
חוּטִים שֶׁל בָּסָף	
עִם חוּטִים שֶׁל	
זָהָב	
עַל גְּבִי	
פְּרוּכּוֹת	
שֶׁל בֵּית־כְּנָסֶת	

החוט הוא מוטיב מרכזי בשיר.

הסבר את התרומה של מוטיב החוט לעיצוב כל אחת משלוש הדמויות הנזכרות בשיר.

13. שירים בצל השואה

קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

שם, אִמְרָתִי / טוביה ריבנר

יָצָאתִי מִבֵּיתִי הָאֲרָעִי לְהִרְאוֹת לְבָנִי אֶת מְקוֹם מוֹצְאִי.
שֵׁם, אִמְרָתִי, שִׁכַּבְתִּי עַל הָאֶרֶץ
אֶבֶן לְמִרְאָשׁוֹתֵי נְמוֹךְ מִן הָעֶשֶׂב
בְּעֶפְר הָאֶרֶץ
הַכֹּל שֵׁם נִשְׁמַר.

עֲבָרְנוּ בְּהָרִים וּבִיַּעְרוֹת וּבְעָרִים שֶׁהָיוּ
מַעְרוֹת וְהַמִּים נִקְווּ בְּדֶרֶךְ וְהַכְּבִישִׁים הָיוּ רָעִים.
הַמְּכֻוֹנִית דִּלְגָה עַל הַבּוֹרוֹת

מָה הָאִוִּיר הַמְּתוֹק הַזֶּה? שׁוֹאֲלִים בָּנִי.
מָה הַטִּיחַ הַנוֹפֵל מִהַקִּירוֹת.

אֵין דָּבָר, הַגִּידָה הַיְשִׁישָׁה בַּחֲלוֹן.
כָּאֵן גַּם הָעֵתִיד עָבַר. וְסִגְרָה אֶת עֵינֶיהָ הַיְכָשׁוֹת
בְּעוֹף הָעוֹלָה וְקוֹפֵל אֶת כְּנָפָיו וְצוֹלֵל.

כָּאֵן נוֹלְדָתִי, אִמְרָתִי לְבָנִי.
הוֹרִי וְזִקְנִי נוֹלְדוּ כָּאֵן קְרוֹב.
נוֹלְדִים. כָּאֵן הָיָה בֵּית
אִמְרָתִי לְבָנִי וְהָרוּם עָבְרָה
בִּינִי לְבֵין הַמַּלְיָם.

יָצָאתִי לְהִרְאוֹת לְבָנִי אֶת מְקוֹם מוֹצְאִי, וּמָתִי
נֹאכַל, שׁוֹאֲלִים בָּנִי, וְאֵיפָה
נִלְוֶנָּה?

הצג את השאלות של הבנים בשיר, והסבר כיצד שאלות אלה מבטאות את הפער בין עולמו של האב לעולם של בניו. הדגם את דבריך.

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך